

Farvel til 70'erne

Af Anders Høg Hansen

Thomas Ziehe:
ØER AF INTENSITET I ET HAV AF RUTINE.
Nye tekster om ungdom, skole og kultur.
Forlaget politisk revy 2004. 240 sider. 268 kr.

Thomas Ziehe integrerer skole- og ungdoms-
studier i en analytisk skarp og konceptuelt
bomstærk, men empirisk fatalt svag, kultur-
diagnose

Et gennemgående træk i disse konceptuelt orienterede essayistiske refleksioner, hjulpet på vej af illustrerende anekdoter – snarere end nogen som helst form for empirisk bund – er Ziehe's cirklen omkring produktionen og oplevelsen af "anderledeshed" og "fremmedhed", som forudsætning for læring. Ziehe vinker "farvel til 70'erne" og plæderer for en læring og en lærertype, der bevæger sig uden om hverdags erfaringerne og skaber nye skred og indsigter. Vi skal glemme os selv, og glemme vi er i skole for at lære. Ziehe fremhæver her læreren i filmen *Døde poeters klub*, spillet af Robin Williams, som en lærer der producerer denne anderledeshed.

Øer af intensitet i et hav af rutine er bogens lidt påtagede tågepoetiske titel. Med dette mener Ziehe, at vi er blevet trænet i kaos, eller i 'et hav af rutine', men ind imellem bliver vi slået ud af kurs, forglemmer og oplever på ny, dvs. lander på 'øer af intensitet'.

Ziehes søgen efter nyere pædagogikker, tager afsæt i en søgen væk fra det selvrefererende. En studerende svarer efter en lektion i en klasse: 'Ich habe mich da nicht wiedergefunden'. Dvs. i det emne kunne eleven ikke finde sig selv. Hos Ziehe er regler og handling vigtigere end de enkeltes selvbiografier og selvvalgte måder at bruge klassen som rum på. Han giver et blændende eksempel på, hvordan vi ikke skal opløse ethvert emne så det passer til

elevernes horisont: En lærer beder alle om at træde ud på gulvet og danse som de vil. Dette vil, siger Ziehe, blot reproducere de enkelte deltageres egne stereotyper for dans og bevægelse. De vil gentage sig selv. Det er ikke læring. I en anden form har vi en lærer, som aftegner kridtstreger og cirkler for bevægelse og placering på gulvet. Hvis det venstre ben skal placeres, eller holdes der, eller føres i en bestemt bevægelse, så vil børn opfinde og dermed lære. Læringen består i en prøven kræfter med det ikke velkendte – ud fra det vi allerede kan. Hverdagen er der "altid allerede", runger det præcist og meget Heideggersk, fra Ziehe.

Piagets begreb *accomodation*, der belyser hvordan vi får forrykket vores 'skemaer' for forståelse og lærer at tilpasse os det anderledes, nye omstændigheder og strukturer, synes at være et af Ziehes væsentlige afsæt. Begrebet står kun et sted i en fodnote. Akkomodationen er blevet et grundvilkår i frisættelsen, og dermed følger så også ambivalensen. Skolen er blevet "profaneret" og har lidt "auratab", siger Ziehe. Ja, selv lærerværelset er nu heller ikke længere særligt sakralt set med elevens øjne. Ziehe pendler ubesværet fra refleksioner om skole til ungdom, og han tegner både med behård akademisk konceptualisering og vittige billeder. Han fortæller om en morgen, hvor en fader til en teenagedreng var på vej ud for at bruge sit toilet. Døren er åben og en fremmed pige (faderen vidste dog godt at hans søn fik besøg) står og børster tænder i nødtørftig påklædning. "Jeg er færdig lige om lidt", siger hun, uden skælven. Faderen bevæger sig betuttet væk, hvorpå pigen med lidt højere stemme tilføjer: "Hva mæ' noget morgenmad?"

Andetsteds skriver Ziehe, at den også går den anden vej rundt. De unge beder afslappede og "informaliserede" jeansklædte forældre om en *formel* skoleafslutning med den rette beklædning. Ungdoms- og voksenkultur glider over i hinanden, finkultur er blevet til en delkultur ved siden af, på niveau med, popkultur. 'Politik' er ikke overordnet, men blot en mulighed eller et parallelt felt. Formalitet er blevet én stilvariant blandt andre, ofte i kombinatoriske og semiotiske komplekse former. Ziehe søger at forklare, i denne anmelders tolkning, hvordan maskerne i verdens sweater overhovedet ikke er til at udrede.

Derfor er det ikke nemt at være lærer. Det er heller ikke nemt at være elev, og det er heller ikke altid nemt at være anmelder. Artikelsamlingen kommer desværre let til at virke som den "sammenkogte ret", forfatteren selv advarer imod. Ziehe maner til "detektivistisk tankemæssig adræthed" og "kognitiv omhu" og forklarer konsekvenser af "aftraditionalisering" og "informalisering" i valgte begrebssæt eller triader, hvorpå han forsøger at ridse nogle udveje op. Det centrale for Ziehe er at undgå at almindeliggøre situationer ved at afstrukturere dem. Men så siger han også, at professionaliseringen heller ikke må totaliseres. "Kun-pædagoger", som Ziehe kalder det, er ikke til at holde ud. Man må være professionelt menneske, så at sige. Igen bliver lærer Robin Williams i *Døde poeters klub* nævnt.

Ziehe forsøger at hive os op af tidens grøft: referencerne til personificeringen. Denne påhippethed til at kommunikere gennem hverdagserfaringen og det personlige fik anmelderen til at tænke, at Ziehe rammer med en samtidskarakteristik der når ud over skolerne og ungdomskulturerne. Jeg blev inspireret til at tænke videre: Ved at undgå decentrerings ringen foregår der en egentlig semiotisk ret entydig leflen for vores billigste drømme, både hvad angår ønsker og begær og dyre forbrugsgoder. Det kommercielle sprog, og diverse hæslige tv-programmer, taler til disse lave drømme. Rækken er endeløs: øde-ø-docu-soap-konflikt-tv, gæt-med-de-kendte-tv, almindelig-pige-uden-evner-vil-være-kendt-tv, bytte-partner-tv, kæmpe-om-perfekt-partner-tv – eller den værste af dem alle: på-besøg-hos-en-familie-der-skal-have indrettet-nyt-køkken-tv. I tråd med dette er der commonsensefolkelighedens angst for eksperter og fraværet af bud på langsigtede seje træk i politikernes spindoktorsmurte tunger. Denne form for kultur og læring kalder ikke på den "decentrerings" og akkomodation, som Ziehe efterspørger. Akkomodation sætter bevidstheden i skred, mens hverdagskulturen, og de hegemoniske læringsparadigmer der tager udgangspunkt i denne, ikke gør.

Ziehe ridser op, hvad der ligger i dette begreb om hverdagskultur: den tager afstand til diskursivitet, dvs. læner sig opad commonsense, som før nævnt. Den er visuel og hurtig. Den bygger på enstavelssytringer. Er kende-

tegnet af mangel på klare rolledefinitioner – alle vores rum og kulturer profaneres, som før nævnt. Generationsproblemer er blevet til bofællesskabsproblemer, fordi de halvgamle unge over 30 sgu stadig er pubertære. Og de unge er tidligere modne og er både frække og behjælpelige nok til at forstå og sætte sig ind i lærerens problemer: ”hvorfør har du egentlig valgt det arbejde”, citerer Ziehe en elev. Eller også deltager de i samtalen i klassen for at lærerpersonen deroppe ikke skal have det for svært, som Ziehe så rammende udtrykker det.

Et af de væsentlige kritiske spørgsmål der står tilbage efter endt læsning, er spørgsmålet om det moderne menneskes såkaldte frisættelse. Er denne frisættelse og de tilsyneladende åbninger, og de ambivalenser, det har tilført, i virkeligheden med til at skæbnesætte det moderne menneskes handlen i nogle andre konturer og strukturer, ofte knapt så synlige. Med dette mener jeg, at det kunne være på tide at sætte spørgsmålstegn ved denne frisættelse. Vi har vist taget den for givet for længe, siden 1968, og ind imellem er der dukket væsentlige bidrag og begrebssæt op fra hhv. engelske kulturstudier og i en helt anden lejr – fra Pierre Bourdieu – der forbilledligt viser hvordan vores ’nye bevægelser’ – eller dansetrin, for at bruge Ziehe’s eksempel som metafor og i anden henseende – rent faktisk er opstået ud fra nogle linjer, der er blevet tegnet op for os. Kapitalismen og det kommercielle sprog er med til at afkridte nogle rammer. Ziehe nævner, at rock’n’roll er ”amerikanisering nedefra”, en ”akustisk beskyttelsesmur” fra forældrene og ”en modposition til en appellativt idealistisk semantik”. Tag den. Ziehe har flere eksempler på ambivalensen i semiotikken og samtiden, som for eksempel break dance i kunstskejtøløb. Denne anmelder ledte så efter noget endnu mere kontrastfyldt med rod i rock’n’roll og kom til at tænke på Ozzy Osbournes bryllup nr. 2 med den samme udkârne. Til bryllup nr. 1 faldt han i søvn af druk for tidligt, så konen ville giftes igen. Ozzy hævdede på tv, at han har forsøgt at indrette sit bo som en miniudgave af Vatikanet samtidig med at han bliver jødisk gift, pga. konens jødiske aner. Han faldt i øvrigt også for tidligt i søvn til bryllup nr. 2, eller sådan går historien.

Det skal nævnes, at denne anmelder ikke

er kyndig i Ziehes værker. Med en baggrund fra engelske kulturstudier, kunne jeg have haft glæde af at lægge vejen omkring ham tidligere. Særligt hvis man har en etnografisk og pædagogisk tilgang til kulturstudier. Der er dog ikke megen empirisk bund (i form af etnografi, statistik eller tekstuel analyse eller lignende) i Ziehe’s arbejder i denne bog. Det er blot et af de store problemer. Det skulle vel ikke være noget problem for en stor ungdomsforsker at være både teoretisk og empirisk?

Det andet store problem er fraværet af kategorier som etnicitet, køn og klasse, når vi taler ungdoms- og skolestudier. De engelske kulturstudier voksede ud af en kulturalistisk tradition, men også en stærk overvågenhed over for det konstant skiftende semiotiske kompleks og det usynlige magtlandskab, hvori forskellige klasser, køn, og etniciteter lærer og lever. Ziehe går også ind og bruger semiotikken flittigt til at beskrive tegn og meningsforvirringen og produktion, men det bliver ikke tænkt i forhold til væsentlige struktureringskræfter som køn, klasse, etnicitet, herunder postkolonialitet, eller kapital. Med forskellige former for social kapital tilrådelighed og et virvar af kampe og felter for dets fordeling, er disse kategorier vigtige for overhovedet at forstå skolen. Ziehes i øvrigt tankevækkende refleksioner tenderer derfor til at blive noget generaliserende, lidt elitære i tonen, og lidt for vestligt universalistiske. Det bliver til en teoretisk skitse af en moderniseringsproces, men de hierarkier og referencerammer (dog også i proces) og pådannede identiteter, som de ovennævnte kategorier er med til at bestemme, er med til at gøre vores udgangspunkt for læring og frisættelse ekstremt forskellige. Der er ikke åbnet meget for dette i denne bogs ellers brede udvalg af artikler.

Til trods for det manglende empiriske arbejde (sidder han bare ved skrivebordet og læser bøger?) er bogen dog fyldt med en perlerække af anekdotiske eksempler brugt til refleksion – og Ziehe leverer med disse artikler en ferm sammentænkning af ellers adskilte teorier og frembringer nye synteser og skred. For denne bedrift alene er bogen overordentlig spændende.

Anders Høg Hansen er gæstelærer ved Konst, Kultur och Kommunikation, Malmö Högskola.